

Hans Arndt: *Sproget · Hverdagens mirakel*. Aarhus Universitetsforlag, 2003 (304 sider – 198 kr.)

”Denne bog er skrevet for mennesker der interesserer sig for sprog. Og den er skrevet fordi det gør jeg også”. Sådan skriver Hans Arndt (HA) i forbemærkningerne til sin *Sproget · Hverdagens mirakel* der sidste år udkom i Aarhus Universitetsforlags nye serie UNIVERS der med flaptekstens ord ”henvender sig til alle, som har et ønske om at vide mere på et bestemt felt”, og hvis ambition det er ”at formidle stor indsigt i en forståelig og fængende form”.

Jeg kunne på sæt og vis slutte min anmeldelse af bogen her med konstateringen af at HA med *Sproget · Hverdagens mirakel* til fulde har levet op til seriens mål – ja, mere end det –, men jeg skal naturligvis begrunde min opfattelse.

I tolv kapitler og en epilog kommer HA sproget rundt. Indledningskapitlet *Hvad er sprog?* beskæftiger sig med sprog som lyde, som grammatik, som ord, betydning, mening – og som et mirakel: det at sproget ”er så kompliceret som det er, og at vi alligevel bruger det så ubesværet som vi gør” (p. 17).

De følgende otte kapitler uddyber områderne lyd- og skriftsystem, ord, grammatik, navne og benævnelser, tekst og sammenhæng, samtalens grammatik og endelig betydning og mening.

Enhver lingvist ved hvor vanskeligt det kan være over for ikke-fagfolk og over for fagfolk in spe, altså studerende, dels at beskrive de nævnte områder, dels at skabe sammenhæng og overblik. Men ved at lege med lyd- og ordforbindelser, ved at substituere, permutere, transformere og meget mere, lykkes det HA både at afgrænse enkeltområderne og at få dem til at gå op i den berømte højere enhed. Og det i en let, men samtidig engageret og forpligtende stil; se blot indledningen til afsnittet *Lyd er luft* i kapitlet om sprogets lyde *Det begynder som lyd*: ”Når lyden har forladt taleorganerne, kommer den ud af munden, og så bliver den til AKUSTIK. De fleste kender akustik som noget der har med rum at gøre: En koncertsal eller en foredragssal kan have en god eller en dårlig akustik. Et rum har en god akustik hvis det befordrer lyden godt. Men selv om lyd befordres af de rum den går igennem, så er den også noget i sig selv: Den er bevægelser i luften – svingninger.” (p. 34). Klart, anskueligt og umiddelbart forståeligt.

Nogle fagfolk vil givetvis angribe HA for at være rigeligt pjattet når han i fx den herlige indledning til kapitlet om grammatik giver skabelsesberetningen lingvistiske undertoner (p. 89). Naturligvis ville den trafik næppe være ligefrem meriterende hvis værket udelukkende henvendte sig til fagfolk; men det gør det jo nu engang ikke, og HA's brug af Mosebøgerne er ikke blot forfriskende, den

illustrerer bedre end mange kloge ord at de, ordene, alene ikke gør det, at vi skal have et system i ordføjningen for at danne sætning, tekst og mening.

Brugen af humor er i øvrigt et gennemgående stiltræk i *Sproget · Hverdagens mirakel*, både for så vidt angår eksemplerne som selve brødteksten: jf. *Hamlet var et brushoved, og hans mor var en gås* (p.101), *Der er en løve, en sommerfugl, en dinosaur i haven* (p. 120) – en hel del morsommere og fængende end den gængse ”*John broke the window with his fender*”/”*Peter kommt um 14.17 Uhr in Mannheim an*”-eksempeltype; og jf. fx den lille krølle på den lingvistisk tonede skabelsesberetning: *Det var først da de kom til æblerne der blev problemer. Men det er en anden historie* (p. 89).

Ikke kun stilen gør bogen tilgængelig for en bred læserskare; også HA's evne til at se på sproget fra den almindelige sprogbrugers synsvinkel – til at undre sig ærligt og, i ordets bedste forstand, naivt over sprogets væsen og uvæsen –, er en styrke i fremstillingen, måske endda den største. Der er her ikke tale om enkeltglimt, småpassager eller randbemærkninger; hele tilgangen til sproget (både bogen som sådan og selve fænomenet) bærer dette præg af ærlig forundring: Spørgsmål følger sig til spørgsmål, svar afføder nye delspørgsmål, og hele forklaringskomplekser fører videre til nye områder – således lægger kapitlafslutningerne elegant og relevant op til behandlingen af et nyt aspekt i det følgende kapitel. ”Hovedsagen er at ordene er praktiske smådele i talen. Men det er kombinationen af den der giver os mulighed for virkelig at sige noget. Vi kommer ikke uden om grammatikken”, skriver HA afsluttende i kapitlet *Ordene, vi og verden* (p. 88), og dermed er der lagt op til en gennemgang af grammatikken i kapitlet *Fra ord til udsagn: Noget om grammatik*. Læseren holdes fast.

Summen af stilvalg og faglig tilgang er en fremstillingsform på højt pædagogisk niveau. Et godt eksempel er gennemgangen af sætningens syntaks der placeres under overskriften *Udsagnets dramatik* (p. 92); HA lader det ikke blive ved metaforen i overskriften, nej med udgangspunkt i Hamlet, Akt III, scene 4 opbygger han et ganske lille illustrativt sprogligt drama med hhv. dronning Gertrud og Hamlet som aktører og anskuer nu leddene dels som aktører, dels som regibemærkninger samlet om udsagnsleddet som styrende faktor. Genialt er det naturligvis ikke, men langt mere anskueligt og fordøjeligt end den sædvanlige, næsten ordinære kemimetafor valens. Overalt i bogen krydres og uddybes gennemgangen ved brug af blokke eller rammer, der i øvrigt også kan rumme relevante anekdoter, og alle hovedkapitler og ikke så få underafsnit er forsynet med citater der sætter indholdet i perspektiv og ikke blot er en udvendig maner som man så ofte ser det.

Alt dette fortsætter i bogens sidste kapitler der behandler sproghistorie, lingvistikkens opkomst og sprog i en social kontekst. Svært tilgængelige og store emner som sprogtypologi, sproglige universalier, sprogplanlægning og –politik gennemgås præcist og kyndigt. Man er – også som fagmand – velorienteret og opdateret også efter læsningen af disse afsnit.

HA kommer faktisk sproget rundt, og detailrigdommen er imponerende. Naturligvis kan man ud fra egen faglig tradition eller eget credo pege fingre ad det ene og det andet – den øvelse er altid mulig –, men det ændrer ikke på at vi med *Sproget · Hverdagens mirakel* har fået en fremstilling af fænomenet sprog der burde være pligtlæsning på samtlige sproglige uddannelser og for min skyld gerne på alle videregående uddannelser, for ud over at tilfredsstille manges lægmands ønske om at grave dybere i sproget og give fagmanden en opfriskning af lidt rustne områder kan bogen bidrage til at afhjælpe den sørgelige mangel på sproglig bevidsthed i det såkaldte lærde Danmark der synes at acceptere enhver form for kaudervælsk.

HA lever med *Sproget · Hverdagens mirakel* i enhver henseende op til den nye universitetslovs krav om en bredere og samtidig absolut forpligtende formidling af forskningen. Jeg tøver ikke med lidt højstemt at sige at bogen faktisk selv er et lille mirakel.

Ole Lauridsen

